

Kan bestånden av skärgårdsfåglar fås att öka igen?

ANTTI BELOW

Finland nådde bestånden av skärgårdsfåglar sin topp på 1980- och 1990-talen, men sedan dess har bestånden av många arter minskat. Det finns många orsaker till nedgången. Den mest betydande faktorn har varit ett ökande rovdjurstryck i skärgården, inte bara på grund av ökningen av främmande rovdjur, utan även de inhemska rovdjuren har blivit fler. En viktig förändring är att många öppna skär vuxit igen med träd och buskar. Sjukdomar, miljögifter och eventuella problem i övervintringsområdena inverkar också. Dessutom har till exempel stängning av soptippar och rävfärmer minskat mängden tillgänglig mat för trutar och har därmed haft en negativ effekt på arternas ungproduktion.

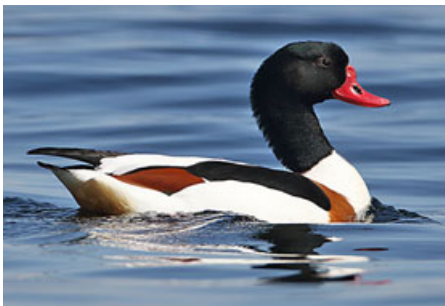
I denna artikel fokuserar jag på predationens inverkan i Kvarkens skärgård under åren 2020–2024 utifrån de observationer som gjorts i de två närliggande skärgårdsområdena Norrskär och Rönnskären inom projektet ”Kust Life och utvecklingen under 2000-talet”.

Metoder

I Life-projektet studerades två närliggande områden i havsbandet i Kvarken. I båda områdena har det förekommit ornitologisk monitoring under lång tid, men områdena skiljer sig klart åt när det gäller hur man har jagat rovdjur. Projektets målsättning var förutom jakt på främmande rovdjur också att ta bort träd och buskar för att bromsa igenväxningen av öarna, eftersom många skärgårdsfåglar överger sitt häckningskår när träden blir fler.

Ögruppen Norrskär består av tio öar. Minkar har jagats i området när sådana ibland dykt upp på öarna, men också rävar, icke-häckande kråkor och några gråtrutar som specialiserat sig på att ta sjöfågelungar i fladan på Västra Norrskär har tagits

Skribenten är specialexpert i naturskydd vid Forststyrelsens Naturtjänster.

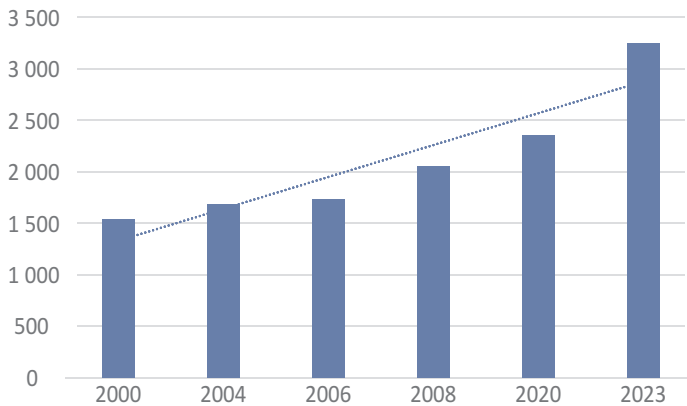
Figur 1, ovan. Beståndet av tordmule i Kvarken har fortsatt att öka. Foto: Antti Below

Figur2, t.v. Den granna gravanden är en ny häckfågel i Kvarken och finns numera i form av flera häckande par på Norrskär. Foto: Antti Below

bort med undantagslov (L. Skog, muntlig källa). Det enda landlevande djur som hölls fredat på Norrskär var uttern.

Tornfalksholken som satts upp på ön togs ner under dessa år eftersom forskaren Martti Hario år 2009, när han bodde på ön, hade upptäckt att tornfalkarna hämtade stora mängder tärnningar från tärnkolonierna som mat till sina sex ungar (Hario 2009).

Omfattande jakträtter beviljades främst för att skydda bergandsbeståndet. Arten har försvunnit i nästan hela vårt havsområde, och av den återstående populationen finns nästan hälften på Västra Norrskär. Andra mindre koncentrationer finns fortfa-

Figur 3. Skärgårdsfågelbeståndet på Norrskär under 2000-talet (antal par).

rande på Rönnskären och vid Norrstenarna i Bergö. På Valsörarna förekom arten rikligt ännu i början av 1960-talet. Enligt Olavi Hildéns forskning var förhållandet mellan antalet bergänder och viggas 1:2, men numera har arten försvunnit även där (Hildén & Hario 1993).

I Rönnskärs skärgård studerades 16 skär. På tre större öar gjordes linjetaxeringar endast under år 2020 och de ingick därför inte i jämförelserna. På Rönnskären har främmande rovdjur fångats mer sporadiskt, främst på Fäliskäret och på de större öar där det finns stugor. Undantagslov för borttagning av andra arter har inte beviljats. Det finns fortfarande gott om rovdäggdjur i området, även om jakten har intensifierats de senaste åren.

Fågeltaxeringarna på Norrskär gjordes år 2020 (Antti Below och Erkki Virolainen samt teamet vid Östra Norrskärs fågelstation) och 2023 (AB och Roland Vösa). Ytterskären i Rönnskären taxerades år 2020 (AB, EV, Anette Bäck och Tuija Wärén) och år 2024 (AB och Daniel Below). Taxeringarna gjordes vid två besök: det första i slutet av maj och det andra i juni före midsommar.

Resultat

Skärgårdsområdena skiljer sig mycket från varandra när det gäller fågelbeståndens utveckling. Båda områdena har haft mycket starka skärgårdsfågelbestånd under 1990-talet, men under 2000-talet stärktes fågelbestånden på Norrskär, medan de kollapsade i Rönnskären (Below 2024). Redan år 2005 fanns det till exempel gott om häckande måsar och tobisgrisslor på södra och östra sidan av Storskäret, men år 2010 var öarna nästan tomma (Forststyrelsen 2010), uppenbarligen på grund av en

Tabell 1. De tio talrikaste häckfågelnarna på Norrskär (antal par) enligt inventeringar på 10 skär åren 2020 och 2023. Inventeringsmaterialet i sin helhet publiceras på OA:s webbplats, se www.oa.fi/oa_natur.

Fågelart	2020	2023
Silvertärna	352	431
Ejder	278	470
Fiskmås	256	343
Skrattmås	202	92
Tobisgrissla	201	312
Tordmule	133	326
Småskrake	94	108
Silltrut	82	98
Vigg	70	117
Fisktärna	65	99

Tabell 2. De tio talrikaste häckfågelnarna i Rönnskären (antal par) enligt inventeringar på 16 skär åren 2020 och 2024. Inventeringsmaterialet i sin helhet publiceras på OA:s webbplats, se www.oa.fi/oa_natur.

Fågelart	2020	2024
Tordmule	410	187
Tobisgrissla	183	173
Silvertärna	158	192
Fiskmås	143	107
Skrattmås	54	25
Ejder	51	37
Gråtrut	46	21
Småskrake	33	71
Vigg	31	40
Sädesärta	27	31

invasion av predatorer. Till exempel år 1999, när Tuija Warén räknade fåglar där, häckade dussintals tobisgrisslor och silltrutar på grynnorna (Warén 2000), men idag finns där inga alls. På de yttersta öarna, där landrovdjur saknas, är arterna fortfarande livskraftiga.

Norrskärs skärgårdsfågelbestånd har ökat under hela 2000-talet på grund av minskningen av rovdjur (figur 3), och den största ökningen noterades mellan 2020 och 2023, då de sista rävarna togs bort. En speciellt intressant observation gjordes under taxeringarna år 2023. Då hade den sista räven försvunnit på Östra Norrskär under vintern. En koloni med 132 par fisk- och silvertärnor slog sig omedelbart ner på heden på ön följande sommar. I skydd av kolonin häckade också sju par rödbenor, ett roskarlspar och flera sjöfåglar. Fågelnarna vågade börja häcka på ön genast när det inte längre syntes till några landrovdjur.

Även om också havsörnen har ansetts vara orsak till sjöfågelnas och måsfåglarnas svåra situation, påverkar inte dess närvaro, åtminstone på Norrskär, mer än lokalt inom ett litet område. Visst finns det observationer på andra håll längs kusten att en hög täthet av havsörnar kan göra att stora fåglar försvinner från ytterskärgården. Till exempel vid Vänö i Skärgårdshavet har trutar, gäss och storvuxna änder nästan helt försvunnit från ytterskärgårdens häckfågelfauna, men andra arter mår bättre. Där finns inga andra landrovdjur än utter.

Figur 4. Fälskåret ligger vid randen av öppet hav och är en utmärkt plats för båt färder och observationer av skärgårdsfåglar. I förgrunden tordmular. Foto: Daniel Below

Tillväxten av skärgårdsfågelbestånden i Norrskär bygger till stor del på ökningen av alkfåglar, tärnor och sjöfåglar. Norrskärs skärgårdsfågelbestånd ökade från 2 358 par år 2020 till 3 244 par år 2023 (37,6 %). Speciellt glädjande är ökningen när det gäller de utrotningshotade och fåtaliga arterna silltrut (82 till 98 par), bergand (25 till 29 par), gravand (3 till 9 par, 4 kullar) och stjärtand (5 till 10 par).

Utvecklingen i Rönnskären har varit den motsatta. Antalet skärgårdsfåglar sjönk från 1 395 par år 2020 till 1 155 par år 2024, dvs. en minskning med 17,2 %. Nedgången har alltså varit brant sedan början av 2000-talet. Runt millennieskiftet häckade på samma skär årligen cirka 4 000–5 000 par skärgårdsfåglar. Eftersom inte alla öar har taxerats under samma år finns det inte någon exakt jämförbar siffra för hela undersökningsområdet och hela 2000-talet.

I framtiden är det meningen att jakten på främmande rovdjur effektivteras i Rönnskärsområdet. Vi kommer också att försöka få fåglarna att återkomma till de tidigare bästa häckningsskären. På Norrskär fortsätter den effektiva jakten på rovdjur,

Figur 5. Än finns det hopp om att förekomsten av bergand kan räddas. På bilden pågår parning bland bergänder vid Fäliskäret sommaren 2024. Foto: Daniel Below

framför allt för att rädda bergandsbeståndet. Samtidigt följer vi med om den positiva utvecklingen hos det övriga skärgårdsfågelbeståndet i området fortsätter.

Referenser

- Below, A. 2024: Norrskärin saariston lintukantojen kehitys 2000-luvulla. — Siipeili 2024: 28–35.
- Hario, M. 2009: RKTL:n toiminta Mustasaaren Norrskärillä vuonna 2009. — Arbetsrapport till Forststyrelsen. 8 s.
- Hildén, O. & Hario, M. 1993: Muuttuva saaristolinnusto. Lapasotka, s. 92–95. — Forssa. 317 s.
- Forststyrelsen 2010: Merenkurkun SaaristoLife-hankkeen laskentatulokset vuosilta 2005 ja 2010. — Forststyrelsens elektroniska arkiv.
- Warén, T. 2000: Rönnskärin saariston linnusto 1999 ja Rönnskärin saaristolintukantojen muutokset 1957–1999. — Manuskript. Forststyrelsen. Västra Finlands Naturtjänster. 81 s.